

Ergetowski, Ryszard

Z pobytu w Niemieckiej Republice Demokratycznej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/4, 783-784

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rektor Mieczysław Karaś podkreślił w zagajeniu, że jest to jedyne w ciągu wielowiekowej historii Uniwersytetu Jagiellońskiego zdarzenie, gdy obydwójce małżonkowie obchodzą odnowienie swoich doktoratów. Wyraził uznanie dla ich znakomitej pracy naukowej, radość i cześć dla ich zasług dla polskiej kultury, dla moralnej postawy w latach okupacji.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim przeszła prof. Z. Budkova przez wszystkie stopnie naukowe, od asystenta poczynając. Położyła wielkie zasługi w szkoleniu kadr nauczycielskich, przyczyniła się też do rozwoju Zakładu Nauk Pomocniczych Historii UJ. W Jej dorobku naukowym na uwagę zasługuje *Repertorium dokumentów polskich*, prace z nauk pomocniczych historii i prace związane z historią Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Doc. W. Budka przez wiele lat zajmował stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Krakowie. W okresie okupacji razem ze swoją żoną ocalił przed zniszczeniem cenne naukowe materiały Polskiej Akademii Umiejętności (m.in. materiały do słownika łaciny i zbiory kartograficzne). W zakres Jego prac naukowych wchodzi zagadnienia z historii kultury, historii reformacji i historii książki. Jest autorem m.in. wybitnej pracy dotyczącej dziejów polskiego piśmiennictwa.

Maria Władyka

KRONIKA ZAGRANICZNA

NRD

Z POBYTU W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE DEMOKRATYCZNEJ

Dzięki stypendium przyznanemu mi przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN, od 15 października 1973 r. do 15 kwietnia 1974 r. przebywałem w stolicy NRD i Merseburgu, zapoznając się z tamtejszymi archiwaliami i bibliotecznymi zasobami, mającymi związek z Polakami, którzy studiowali w Uniwersytecie Berlińskim¹. Brany pod uwagę okres uwzględniał lata 1810—1939, tj. czas od otwarcia tej uczelni do wybuchu drugiej wojny światowej. W ciągu tych 129 lat przewinęło się przez nią około tysiąca polskich studentów; stanowiła zatem obok Uniwersytetu Wrocławskiego największe skupisko akademickiej Polonii w Niemczech.

Ocalałe matrykuły pozwalają na uchwycenie — według poszczególnych lat i kierunków studiów — stanu liczbowego uczącej się w Berlinie naszej młodzieży oraz na ustalenie jej nazwisk. Matrykuły z okresu 1810—1827 zachowały się w formie zapisów rękopiśmiennych; z lat następnych były drukowane; z czasów międzywojennych pozostają w maszynopisach. Wszystkie te materiały są w posiadaniu Archiwum Uniwersytetu Berlińskiego; egzemplarze drukowane znajdują się również w Bibliotece Uniwersyteckiej.

Wobec poprzestawania w spisach na przestarzałej formule określającej jedynie miejsce pochodzenia studentów i to w ujęciu bardzo ogólnym, np. Polska, Rosja, Litwa itp., ustalenie ich narodowości częstokroć przysparza sporo kłopotu.

¹ Materiały te przedstawił dr R. Ergetowski na zebraniu Pracowni Historii Nauk Społecznych, które odbyło się 21 czerwca 1974 r. W ożywionej dyskusji zwracano przede wszystkim uwagę na zasięg chronologiczny podjętej pracy oraz podkreślano ważność tej problematyki, pomijanej w dotychczasowych badaniach. Praca dra R. Ergetowskiego być może zainicjuje cykl badań nad studiami Polaków w innych uczelniach zagranicznych (przypis Redakcji).

tów, tym więcej, że również brzmienie nazwisk jest w tym wypadku zawodne. Spotykane od drugiej połowy ubiegłego stulecia sumaryczne wyliczenia studentów według ich nacji, jeżeli chodzi o ilość Polaków, dają zupełnie fałszywy obraz. Statystyki te pomijały np. akademików Polaków, którzy byli obywatelami Prus, bądź też wywodzili się z Ukrainy, Białorusi czy Litwy i ograniczały się jedynie do pochodzących z terenu tzw. Kongresówki.

Z owej tak znacznej liczby polskich studentów, przewijających się przez Uniwersytet Berliński, jedynie część kończyła w nim swą naukę. Większość dziewnastowiecznym zwyczajem zatrzymywała się tam tylko na kilka semestrów, aby wysłuchać prelekcji znanych profesorów, po czym wędrowała ku innym uczelniom, aby w nich kontynuować swe studia. Niemniej jednak ilość uzyskanych przez Polaków w Uniwersytecie Berlińskim doktoratów była znaczna. Na zapoznanie się z tą kwestią pozwala zarówno drukowany indeks doktoratów, jak i zbiór dysertacji, których komplet znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej.

Jeżeli chodzi o źródła określające życie organizacyjne, polityczne i kulturalne studenckiej Polonii w stolicy Niemiec, zachowały się one w Archiwum Uniwersytetu w postaci protokołów z dochodzeń prowadzonych przez władze uniwersyteckie, podejmowanych zresztą przeważnie pod naciskiem policji. Ważnym uzupełnieniem tych materiałów są zespoły w zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum (ZSTA) w Merseburgu. Składają się na nie dokumenty określające rezultaty policyjnych inwigilacji i protokoły z przesłuchań studentów uwikłanych w ówczesne polityczne wypadki. Znakomitym źródłem pozwalającym na odtworzenie sytuacji naszych akademików w okresie międzywojennym są roczne sprawozdania o życiu Polonii w Niemczech, sporządzane dla potrzeb Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Część tych zasobów, datujących się od roku 1931, znajduje się w Państwowym Archiwum w Poczdamie. Merseburskie teki Ministerstwa Oświaty zawierają również wiadomości odnoszące się do szeregu polskich postaci, które działały w naukowym środowisku Berlina. Dotyczą one przede wszystkim tak znanych osób, jak W. Cybulski, I. Pietraszewski, A. Brückner, W. Paszkowski.

Znaczna część wymienionych zasobów nie była dotychczas eksploatowana. Problematyka studiów Polaków w Uniwersytecie Berlińskim i udział elementu polskiego w jego życiu naukowym oraz dydaktycznym nie budziły bowiem dotąd większego zainteresowania i pozostawały poza zasięgiem zarówno polskich, jak i niemieckich badań. Toteż penetracje z nimi związane wzbudziły w tych ośrodkach NRD, którym bliskie są dzieje berlińskiej uczelni, żywy oddźwięk. Spotykana z ich, strony przychylność i koleżeńskie rady stwarzały dobry klimat do pracy, ułatwiały kwerendy, docieranie do źródeł i literatury. Uważam zatem za swój obowiązek złożyć podziękowanie instytucjom i osobom, które w Berlinie wspomagały moje poczynania: Akademii Nauk NRD, Bibliotece Uniwersyteckiej, szczególnie i jej dyrektorowi p. Waltraud Irmscher, prof. drowi O. Feylowi, p. I. Otto i drowi W. Krebsowi.

Ryszard Ergetowski

ZSRR

MOSKIEWSKIE REFLEKSJE O SZTUCE MYŚLENIA I MYŚLENIU O SZTUCE I NAUCE

Dekada polskiej kultury w kwietniu 1974 r. i związane z nią zaproszenie Wszeczwiązkowego Towarzystwa „Znaniye” do wygłoszenia odczytów na temat polskiej nauki w ostatnim trzydziestolecu dały mi okazję do spotkania kilku wy-